

ДЖЕНДЪР ТЕМАТИКАТА В БЪЛГАРСКОТО ПРОСТРАНСТВО НА СОЦИАЛНИТЕ МРЕЖИ: ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА ПО ТЕМАТА

Доц. д-р Евелина Христова

Резюме: Настоящият доклад представя част от работата по изследване, провеждано в рамките на EUMERPLAT, проект по програма Хоризонт 2020. В общата си цялост изследването представя резултатите от изследователска дейност за това как джендър темата е представена в българската Facebook и Twitter зона за периода септември-ноември 2021 г. въз основа на броя представяния и вида настроения, преобладаващи в общото съдържание на съответните публикации. В доклада е представен преглед на литературата по темата, направен преди анализа на данните от изследването по проекта.

Ключови думи: джендър, пол, комуникация, социални мрежи

GENDER ISSUES IN THE BULGARIAN SPACE OF SOCIAL NETWORKS: LITERATURE REVIEW

Assoc. prof. Evelina Christova, PhD

e-mail: echristova@nbu.bg

***Summary:** This report presents part of the research work carried out within the framework of EUMEPLAT, a project under the Horizon 2020 program. In its general entirety, the research presents the results of a research activity on how the gender topic is presented in the Bulgarian Facebook and Twitter area for the period September–November 2021 based on the number of submissions and the type of sentiment prevalent in the overall content of the respective posts. The report presents a review of the literature on the topic, conducted prior to the analysis of the project research data.*

***Keywords:** gender, sex, communication, social networks*

Проблеми, свързани с джендър тематиката, се разглеждат в редица научни трудове на български език и от български автори. Докато академичната общност добре знае, че терминът джендър е въведен през 1958 г. от американския психоаналитик Робърт Столър, за да разграничи биологичната природа на различията между мъжете и жените от специфичния набор от социални и културни характеристики, които определят тяхното поведение, т.е. разликата между биологичен и социален пол (Попова, 2015), голяма част от научните изследвания по темата се отнасят до медийната лингвистична употреба на термина джендър, който в България се използва заедно с понятията джендър (принадлежност към определен пол) и секс.

Самият термин джендър започва да се използва по-широко у нас след 2001 г., след кратка анотация на Ваня Николова относно конференцията „Джендър – Език – Комуникация – Култура“ в Йена, Германия в сп. Българска етнология, по повод втората славянска конференция върху пола, в който се разглеждат „отношенията мъж-жена“ (Николова, 2001). Динева-Карабаджакова през 2018 г. представя теоретичен анализ на термина „джендър“, взет от гледна точка на джендър теорията. Неточностите в смисъла на понятията „джендър“ и „пол“, причинени от превода на български език, се оценяват въз основа на сложността на техния семиозис. Необходимостта от въвеждане на термина е обоснована въз основа на правния неологизъм в българската терминологична правна система, с оглед евентуалната бъдеща ратификация на Истанбулската конвенция. Ненчева (Ненчева 2022) представя как се „фиксира“ половите и родови характеристики в българския език чрез легитимирането им в официалния книжовен дискурс и кодифицирането на ежедневната им употреба. С проблематиката на лингвистичната употреба на термина се занимават Корнелия Славова в Изгубени в превода: Родова хетероглосия в български (Славова, 2018), както и Илиева (2014) в Лингво-културната концепция за род в съвременния български език. Част от научните трудове се отнасят до джендър стереотипите в Европа и сравнителен план на тези стереотипи в България (Попова, 2015; Страхилова, 2017). Узенева (Узенева, 2005) анализира над 5000 български поговорки, разкриващи културни стереотипи и представи за мъжете и жените и доминиращите тенденции и оценки по отношение на пола, фиксирани в езика. По-голямата част от поговорките принадлежат към мета-половото ниво, полово-социалният фактор не е водещ, но в изследвания материал е ясно изразена андроцентричността, т.е. отразяването на мъжката перспектива и женската представа за света. Една статия обхваща джендър аспектите на българския уличен некролог, обсъждайки въпросите как и защо в някои култури отношението към мъжете и към жените продължава да е различно дори след смъртта им. За целите на изследването в сравнителна перспектива се анализират

различни видове некролози, като акцентът е върху феномена български уличен некролог. (Кабоева, 2009)

Кирова (Кирова, 2014) анализира семейното състояние на академичните; полови наклонности за грижа за деца; условия за съвместяване на научната кариера със семейни ангажменти и родителство; оценка на влиянието на анализирания връзка върху траекториите и половите различия в академичната кариера. Изводите произтичат от анализа на европейските джендър доклади в областта на „родителство и/или изследователска кариера“. В резултат на това е оценено мястото на България сред страните от ЕС по съответните показатели.

Основните проблеми, които могат да бъдат открити в медийните публикации по темата за джендъра, са анти-ЛБГТ реториката на политиците, скандалите около провеждането на Прайда в София и много силно акцентирания говорене по темата за Истанбулската конвенция. Станоева (Станоева, 2018) анализира антиджендър дискурсите в България, възникнали през последната година, предизвикани от Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (известна още като Истанбулската конвенция). Третирайки тези дискурси като националистически (а не само консервативни), статията проследява тяхното пресичане със съществуващите анти-бежански дискурси.

Открива се само една статия по въпросите на пола и социалните мрежи от Петрова (2017), която анализира образи на жената-домакиня във Фейсбук. Силвия Петрова е сред малцината автори, които работят по-концентрирано върху джендър тематиката, като се съсредоточава основно върху жената, женското и женствеността. Има и статия за Младите хора, джендър стереотипи и реклами (Коцева, 2012). Бостанджиев (2012) разглежда темата за публичното говорене по теми, свързани със сексуалността и интимните отношения. Забелязва липса на подходяща лексика за изразяване и комуникация в тази област.

„Джендър пропаганда днес. Тайно въздействие върху възприемането на половите роли чрез онлайн медии: VESTI.

BG / NETINFO“ на Инчовски-Търнин, от 2014 г. представя резултати от осеммесечен мониторинг на публикациите на една от топ онлайн медиите в България – Vesti.Bg. Констатациите и анализът са базирани на 80 статии, свързани с ролите и отношенията между половете, публикувани през периода. Със сортирането на емпиричния материал в тематични групи и подреждането на заглавията в тематични редове авторът заключава, че електронните медии умишлено и последователно изпращат послания, които утвърждават нов социален статус на жените и мъжете за България.

Три са основните изводи от прегледа на литературата и те са изключително интересни. На първо място прави впечатление фактът, че в българоезичното онлайн пространство на социалните мрежи практически липсват публикации, свързани с джендър проблемите или джендър реториката. Второто е, че по темата за женския пол и мястото му спрямо мъжкия пол се пише много повече, отколкото за проблемите на ЛГБТ. Трето, не може да не направи впечатление изключително силно изразеното женско авторство на тези изследвания. Тези заключения ясно показват, че има сериозна нужда от такова изследване и че резултатите, които представяме в работата си в EUMEPLAT, ще са пионерни и ще трябва да бъдат анализирани самостоятелно, без възможност за сравнителен анализ.

Използвана литература:

- Bostandjiev, Roumen. (2012). How we talk in Bulgaria about sex and intimate relations, Issue: 1/2012, Page Range: 36–45, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=476063>
- Dineva-Karabadzhakova, Rositsa. (2018). The legal terminological neologism „gender“ in the text of the Istanbul convention, **Journal: De Jure**, Issue Year: 16/2018, Page Range: 56–68, Language: Bulgarian, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=669100>, 20 March 2023
- Epicenter. (2022). <https://epicenter.bg/article/Ninova--Reshenieto-za-Shengen-e-obidno-i-unizitelno-kato-kam-darzhava-vtora-raka/302030/2/0>

- Ilieva, Tatyana. (2014). The linguo-cultural concept of gender in Modern Bulgarian, **Journal:** Българска реч. Списание за езикознание и езикова култура, **Issue No:** 3, **Page Range:** 62–76, **Language:** Bulgarian, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=144409>, 23 March 2023
- Ilieva, Tatyana. (2015). The lingual-cultural concept of gender in Bulgarian phraseology **Journal:** Любословие, **Issue No:** 15. **Page Range:** 180–194, **Language:** Bulgarian, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=686885>, 20 March 2023
- Inchovski-Tarnin, Stanislav. (2014). Gender propaganda today. Secret impact on perceptions of gender roles through online media: VESTI.BG / NETINFO, **Journal:** Psychological Research, **Issue Year:** 17/2014, **Page Range:** 87–104, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=141321>
- Karaboeva, Emilia. (2009). Gender aspects of the Bulgarian street obituary, **Journal:** Критика и хуманизъм, **Issue No:** 30, **Page Range:** 267–282, **Language:** Bulgarian, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=26987>, 17 March 2023
- Kotzeva, Tatyana. (2012). Young people, gender stereotypes and advertisements. Contemporary Humanitaristics **journal**, **Issue No:** 2, **Page Range:** 47–56
- Ministry of Labor and Social Policy. (2022). <https://www.mlsp.government.bg/politika-za-ravnopostavenost>, 16 March 2023
- Nencheva, Denitsa. (2022). Из речниковите представяния на пола в българския език: мъжкост, женскост и „джендър идеология“ in Gender. Between humanities, social sciences and Law. Scribens, Sofia. https://www.researchgate.net/profile/Denitsa-Nencheva/publication/362469160_IZ_RECNIKOVITE_PREDSTAVANIA_NA_POLA_V_BLGARSKIA_EZIK_MZKOST_ZENSKOST_I_DZENDR_IDEOLOGIA/links/62eb96c388b83e7320a9bc0e/IZ-RECNIKOVITE-PREDSTAVANIA-NA-POLA-V-BLGARSKIA-EZIK-MZKOST-ZENSKOST-I-DZENDR-IDEOLOGIA.pdf
- Nikolova, Vanya. (2001). “Gender – Language – Communication – Culture” Conference in Jena, Germany, **Journal** Bulgarian Ethnology, issue 3, **Page Range:** 114–115, **Page Count:** 2, **Language:** Bulgarian, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=243315q> 17 March 2023

- Petrova, Silvia. (2017). The Post Feminist Myths FACEBOOK in 2017 Digitization and Social Transformations Collection, Page Range: 188–197, <https://www.cceol.com/search/chapter-detail?id=606685>
- Popova, Juliana. (2015). Gender Stereotypes in Europe. Научни трудове на русенския университет – 2015, том 54, серия 5.2, pp. 160–165, <https://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp15/5.2/5.2-16.pdf>, 17 March 2023
- Rossitsa Rangelova. (2005). „Джендър измерения на миграцията от България“. Икономическа мисъл 2:108–114. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=203475>, 16 March 2023
- Strahilova, Iliana. (2017). The Prom Night in the Region of Pernik – Symbols, Gender Specifics and Stereotypes, Bulgarian Ethnology, **Issue No: 3, Page Range: 300–316**, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=639089>
- Stanoeva, Elitsa. (2018). Hypochondriac Identities: Gender and Nationalism in Bulgaria **Journal: Социологически проблеми, Issue Year: 50/2018, Issue No: 2, Page Range: 715–735, Language: Bulgarian**, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=746842>, 19 March 2023
- SVOBODNAEVROPA.BG. (2022). България заяви „категорична позиция“ срещу Истанбулската конвенция в Брюксел, <https://www.svobodnaevropa.bg/a/32282766.html>, 15 March 2023
- Uzeneva, Elena. (2005). Gender in Bulgarian proverbs, **Journal: Гласник Етнографского института САНУ, Page Range: 223–230**, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=570792>, 16 March 2023
- Yancheva, Plamena, (2021). <https://gdlaw.bg/bg/magazine/all-news/69-zadnopolovite-brakove-i-priznavat-li-se-te-w-bulgaria>, 15 March 2023
- Slavova, Kornelia. (2018). Lost in Translation: Gender Heteroglossia in Bulgarian, **Journal: Социологически проблеми, Issue No: 2, Page Range: 495–514, Language: Bulgarian**, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=746821>, 23 March 2023

This article is part of the EUMEPLAT project that has received funding from the European Union's Horizon 2020 Research and Innovation Programme under Grant Agreement No. 101004488. The information and views in this book are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official opinion of the European Union. Neither the European Union institutions and bodies nor any person acting on their behalf may be held responsible for the use which may be made of the information contained therein.